

Toplum ve Hekim Yayın Kurulu'ndan

Sağlık reformları insanlığı tehdit ediyor. Sağlık hizmetlerinin desantralizasyonu, özelleştirmeler, hizmet sunumu ile finansmanın birbirinden ayrılmasının yarattığı kişiye ve çevreye yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin göz ardı edilmesi vb. pek çok alt başlığı da ardından sıralamak mümkün. Bu saptamayı abartılı bulanlar olacaktır. Bununla birlikte, yaşananlar saptamamızı doğruluyor.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), domuz gribi salgını nedeniyle alarmda ve önlemlerin derecesini çok kısa sürede 5'e çıkarttığını açıkladı. Öncesinde de bir mutasyonla oluşan influenza A H1N1 virüsü, domuzlarda hastalık yapan, başlangıçta domuzdan domuza bulaşırken önce domuzdan insana bugünlerde de insandan domuza bulaşabilme özelliğini kazandığı saptanan bir virüs.

Aralık 2005-Şubat 2009 tarihleri arasında, ABD'nin 10 eyaletinde, 12 hasta tanımlanmış, Mart 2009'dan Nisan'ın son haftasına kadar da 64 vaka bildirilmiş. Bunlarda izole edilen virüs ile dünya kamuoyunda Meksika kaynaklı olarak anılmaya başlayan salgındaki etken birbirinin kopyası. Meksika'da çok kısa sürede 32 eyaletin 24'ünde 2498 hasta saptanmış, bunlardan 159'u ölmüş, 1311'i de hastanede tedavi altında alınmış. Hem hastaların oldukça kısa sürede ortaya çıkışı hem de fatalitesinin %6'nın üzerinde oluşunun da etkisiyle domuz gribinin kaynağı Meksika olarak anılmaya, gösterilmeye başlandı. Kamuoyunda yaygın olarak paylaşılan da; Mart-Nisan 2009'da ilk vakaların Meksika'da görüldüğü, oradan Kuzey Amerika'ya, Avrupa'ya hatta Çin'e kadar ulaştığı biçiminde. Çin, Meksikalı turistleri karantinaya almaya başladı. Meksika Cumhurbaşkanı ise bunun bir insanlık suçu olduğunu, kendilerinin konunun farkına varır varmaz durumu dünya ile paylaştıklarını, halbuki birkaç yıl önce çok daha büyük bir salgında (kuş gribini ve Çin'inin tutumunu kast ederek) bazı ülkelerin bilgileri dünya kamuoyundan sakladığını ve bu yüzden alınması gereken tedbirlerin geciktiği açıklamasını yaptı.

Günümüzden 30 yıl kadar önce, Meksika, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB)'nin çevre kapitalist ülkelere dayattığı piyasaçı ekonomik modeli başka bir deyişle neoliberal reformları bütün alanlarda uyguladı-uygulamak zorunda kalmıştı. Bu uygulamaların ardından, 1994 yılında ekonomik kriz yaşandı. Meksika yaşanan kriz ile birlikte her iki kuruluşa daha da bağımlı hale geldi. Ulusötesi sermayenin özellikle, Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'nin aracılığı ile de ABD'nin ucuz emek cenneti haline getirildi. ABD'li şirketler hem ülkelerindeki emek maliyetinden korunmak hem ülkedeki yabancı yatırımcıya yönelik teşviklerden yararlanmak hem de kendi ülkelerinde uymaları gereken çevre ve sağlık alanlarındaki korunma kurallarının yarattığı maliyetten kurtulmak için üretim yeri olarak Meksika'yı tercih etmeye başladılar. Böylece, Meksika, yıllar içerisinde ABD'nin öncelikle kirli, tehlikeli ve emek yoğun üretimlerinin üssü haline getirildi.

Meksika'da bu gelişmelerle birlikte, krizden çıkmanın yolu olarak sosyal güvenlik sisteminde de reform adı altında patronların çıkarına uygun düzenlemeler yapıldı. Toplumun ancak %50-55'i sosyal güvenlik kapsamı altında. Sağlık sektöründe de yine DB ve IMF destekli reform faaliyetleri ile kamu sağlık hizmetlerinin kapsamı daraltıldı, katkı payı vb. ödemeler adı altında cepten ödemeler artırıldı, özelleştirmeler yaygınlaştı, özel hastaneler ve özel sigorta uygulaması desteklendi. Hizmet kapsamında olmayanların, kapsamda olup da hizmetten yararlanamayanların (düzenli prim ödeme, katkı payı vb. nedenlerle) sayısı yıllar içerisinde artmaya başladı. Sağlık hizmetlerinin yönetiminde hızla desantralizasyona gidildiğinden eyaletler arasında ve eyalet içinde işbirliği azaldı, düzenliliğini yitirdi. Özellikle sağlık verilerinin toplanması ve paylaşılması, özetle hem eyalet hem de ülke genelinin-bütünün sağlık durumunu kısa süre içinde görebilmek, izleyebilmek zorlaştı.

Bu yazıya konu olan domuz ve domuz üretimi konusuna gelince. Domuz üretimi ABD'de oldukça hızla büyüyen bir o kadar da hızla tekelleşen bir sektör. Bir zamanlar 1 milyon domuz çiftliğinde yaklaşık 53 milyon domuz bulunurken, günümüzde yalnızca 65 bin çiftlikte 65 milyon domuz bulunduğu biliniyor. Dev çiftliklerin koşulları da doğal olarak sağlıklı. Bu koşulların gerektirdiği maliyetleri azaltmak adına bu çiftliklerin önemli bir kısmı da Meksika'da faaliyette bulunuyor. Bunlardan biri de Meksika'da ilk domuz gribi olgularının saptandığı Perote kasabası. Kasabada, Mart 2009'da nüfusun yarısından çoğunda nezle, alt ve üst ve solunum yolu infeksiyonlarının görülmesi üzerine belediye tarafından rapor hazırlanmış olmasına rağmen, eyalet ve federal sağlık yetkilileri konunun "farkına varamamış"lar. DB ve IMF'nin dayattığı sağlık sektöründe reformun bir parçası olan desantralizasyon ve özelleştirmelerin, sağlık yetkililerinin hem olayı zamanında fark etmelerini ve bütünlüklü olarak görebilmelerini engellediği, olay patlak verdikten sonra da merkezi olarak koordinasyon ve müdahaleye olanak vermediği ayan beyan ortaya çıktı. Bir kez daha söyleyelim; "sağlık reformları insanlığı tehdit ediyor".

Yoğun hayvansal üretimin yapıldığı sağlıklı koşullarda, H5N1 kuş gribi virüsünde de olduğu gibi iki virüsün birleşmesinden olabilecek mutasyonların riskinin arttığını kanıtlayan araştırmalar 3-5 yıldır yayımlanıyor olmasına karşın, sorumlular-yetkililer tarafından dikkate alınmıyor. Maliyeti düşürüp, karı artıracak her türlü faaliyet ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilmeye devam ediyor. Eğer H5N1 kuş gribi virüsü ile ilgili yaşananlardan insanlık için yararlı olacak dersler zamanında ve gerektiği biçimde hayata geçirilseydi, belki de domuz gribi salgını yaşanmayacaktı. Ama patronların kar hırsı insan yaşamının önüne geçti. Bunca hastaya ve ölüme rağmen, ilaç ve teknoloji harcamaları planlanıyor olmasına karşın hala kimse domuzların üretim alanlarının ıslahını "konuşmuyor-konuşamıyor".

Dünya genelinde 2009 yılı itibarıyla saklanamaz hale gelen kapitalizmin yapısal krizinin ardından yaşanan domuz gribi salgını da patronların karın maksimizasyonu için yapamayacağı hiçbir şey olmadığını gösteriyor. Son altı-sekiz aydır yaşanan işten atılmalar, intiharlar, evsiz kalmalar, fabrika kapatmalar, şirket ve banka kurtarma operasyonları vb. kapitalist sistemin yapısal krizlerini kendisinin hazırladığını yani akıl dışı ve insana karşı olduğunun en güncel kanıtları. Bu kanıtlardan yola çıkarak kapitalizm devam ettikçe akıl dışılığına ve bize-insana karşılığına tanıklık etmek zorunda kalacağımızı görebiliyoruz. Bunların asla kendi kendilerine gitmeyeceklerini de biliyoruz. O zaman, hedefimizi belirlemek de zor değil; ne pahasına olursa olsun bunları "göndermek". Sırada bunu nasıl yapacağımıza karar vermek bulunuyor. Sanırım zor, ama gerekli olan da bu. Bununla birlikte, zamanını geçirmemek de bir o kadar önemli...

Bu sayımızın dosya konusu "Kapitalizmin Krizi ve Sağlık". Krizin kapitalizmin yapısal bir özelliği olduğunun yanı sıra toplumsal ve ekonomik boyutlarını ve sağlık alanındaki etkilerinin ele alındığı dosyayı Onur Hamzaoğlu ve Ata Soyer arkadaşlarımız hazırladılar. Dosya yazılarının dışında iki yazımız daha var. Bir tanesi Oğuz Topak'ın kaleme aldığı sosyal güvenlik konusunda diğeri de Hakan Tüzün arkadaşımızın hazırladığı yoksullukla ilgili bir çeviri yazısı. Gelecek sayımızda hekim emeği konulu dosyamızı paylaşmak için çalışmalarımız sürüyor. Krizin yarattığı kırılma kazanımımız haline getirme isteğimizi iletiyoruz. Sevgi ve dostlukla...